

SPIS TREŚCI

<i>Przedmowa do trzeciego wydania</i>	5
<i>Wstęp</i>	6

CZĘŚĆ PIERWSZA

Spółeczeństwa słowiańskie w starożytności i wczesnym średniowieczu

(Benedykt Zientara)

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Od więzi rodowych do zróżnicowania społecznego

Geneza najstarszych grup społecznych	13
Ród i inne grupy krewnicze	14
Gospodarcze i społeczno-polityczne funkcje rodu	15
Plemiona i związki plemion	18
Początki różnic społecznych	19
Okres wędrówek ludów	21
Przekształcenie wspólnoty rodowej w terytorialną	22
Rozkład organizacji rodowej	23
Teoria rodowa społeczeństwa polskiego	25
Związki plemion na ziemiach polskich i powstanie państwa polskiego	27
Opole i osada	29
Więzi krewnicze i sąsiedzkie. Czynniki integrujące o szerszym charakterze	32

CZĘŚĆ DRUGA

Spółeczeństwo polskie X–XII wieku

(Benedykt Zientara)

ROZDZIAŁ DRUGI

Państwo a społeczeństwo

Historiografia wobec ustroju społecznego Polski wczesnopiastowskiej	37
Charakter władzy Piastów	40

ROZDZIAŁ TRZECI

Warstwy społeczne.

Kształtowanie się społeczeństwa klasowego

Możnowładztwo	42
Drużyna i kler	46

Wolna ludność wiejska	50
Książęce regale ziemi. Niewolni i ludzie książęcy	51
Ciężary ludzi książęcych i ich specjalne kategorie	54
Wojowie	57
Początki poddaństwa chłopów	58
Immunitety	59
Targi i podgrodzia	62
Początki miast w Polsce	65

ROZDZIAŁ CZWARTY

Więzi społeczne i dobra społeczne

Więzi lokalne i regionalne	68
Więzi ogólnopolskie	69
Rola cudzoziemców i stosunek do nich	74
Świadomość narodowa a więzi ponadnarodowe	78
Świadomość religijna	80
Wzorce i systemy wartości	84
Opozycyjne systemy wartości i walka klasowa	86

CZĘŚĆ TRZECIA

Spółeczeństwo polskie XIII—XV wieku

(Benedykt Zientara)

ROZDZIAŁ PIĄTY

Więzi społeczne w XIII-XV wieku — czynniki dynamizujące struktury społeczne

Sprawa kolonizacji na prawie niemieckim w historiografii	91
Europa środkowa wobec ekspansji Zachodu	93
Wzrost zaludnienia	94
Polityka osadnicza książąt polskich	96
Prawo niemieckie	97

ROZDZIAŁ SZÓSTY

Struktura stanowa: chłop

Polska ludność wiejska a prawo niemieckie	100
Proces lokacji	101
Prawo niemieckie w praktyce wsi polskiej. Prawo wołoskie	103
Powstanie stanu chłopskiego	104
Ograniczenia swobody i własności chłopów	106
Uwarstwienie ludności wiejskiej: sołtysi i lemani	108
Uwarstwienie ludności wiejskiej: kmiecie, zagrodnicy, ludność bezrolna	110
Więzi społeczne ludności wiejskiej: krewniacze i lokalne	112
Chłopi a szersze więzi społeczne: naród, państwo, Kościół	115

ROZDZIAŁ SIÓDMY

Struktura stanowa: mieszczaństwo

Początki mieszczaństwa	118
Lokacje miast	119

Ludność miast	122
Niemieszkańcy mieszkańcy miast	126
Podłoże konfliktów społecznych w miastach.	
Kształtowanie się władz miejskich	128
Patrycjat	130
Cechy	131
Bractwa czeladnicze	134
Bractwa religijne	135
Ogólny charakter życia społecznego miast	137
Mieszczanństwo a inne stany. Miasta a państwo	139

ROZDZIAŁ ÓSMY

Struktura stanowa: szlachta

Geneza stanu rycerskiego	142
Włódcy	145
Rycerstwo służebne i lenne	146
Zamknięcie się stanu szlacheckiego i sposoby przenikania doń „nowych ludzi”	148
Uwarstwienie stanu szlacheckiego i jego prawna jednolitość	149
Sejmy, sejmiki, konfederacje	151
Przywileje stanowe szlachty	153
Świadomość stanowa szlachty	156
Rodzina i ród szlachecki	157
Więzi sąsiedzkie, patriotyzm lokalny, świadomość narodowa szlachty	160
Horyzonty i mentalność szlachty	161

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY

Struktura stanowa: duchowieństwo

Stan duchowny	165
Zakony	167
Kościół a państwo XIII–XV w.	168
Rozwarstwienie kleru	170
Środowiska zakonne XIV–XV w.	172
Mentalność duchowieństwa	174

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY

Więzi ponadstanowe i dobra społeczne

Zmiany struktury etnicznej Polski. Napływ cudzoziemców, znaczenie imigracji niemieckiej	179
Żydzi	184
Ludność ruska w granicach państwa polskiego	187
Bezpieczeństwo publiczne	189
Separatyzmy dzielnicowe i więzi międzystanowe	190
Rozwój świadomości narodowej	194
Antagonizm polsko-niemiecki	197
Odrodzenie Królestwa Polskiego	199
Przekształcenie świadomości narodowej w XIV i XV wieku	201
Polacy we wspólnocie chrześcijańskiej	203
Solidaryzm słowiański	205
Wzorce osobowe i ich praktyczna realizacja	206
Modele życia i kariery	208

CZĘŚĆ CZWARTA

Od połowy XV wieku do rozbiorów

(Antoni Mączak)

ROZDZIAŁ JEDENASTY

Czynniki dynamizujące strukturę społeczną

Sposób gospodarowania. Rozwój rynku	213
Podział dochodu społecznego	218
Koncentracja własności ziemskiej	228
Zaludnienie: różnice regionalne, zmiany w czasie	236

ROZDZIAŁ DWUNASTY

Więzi stanowe

Zagadnienia ogólne	241
Chłopi	242
Sołtysi i inne grupy uprzywilejowane	242
Kmiecie	247
Bezrolni i małorolni mieszkańcy wsi	251
Mieszczanstwo: podziały społeczne	254
Mieszczanstwo: elity	261
Szlachta: przywileje	263
Szlachta: jasnie oświeceni, urodzeni i tylko szlachetni	264
Szlachta: lennicy	274
Duchowieństwo: kler świecki	275
Duchowieństwo zakonne	281
Duchowieństwo prawosławne, unickie i protestanckie	288
Ludzie luźni i margines społeczny	291
Awans społeczny i degradacja	295

ROZDZIAŁ TRZYNASTY

Grupy zawodowe w społeczeństwie stanowym

Paletstra	308
Urzędnicy	310
Wojskowi	313
Artyści	318

ROZDZIAŁ CZTERNASTY

Grupy etniczno-prawne

Żydzi	321
Ormianie	328
Szkoci	330
Olędrzy	331

ROZDZIAŁ PIĘTNASTY

Struktura klasowa społeczeństwa stanowego

ROZDZIAŁ SZESNASTY

Więzi lokalne

Rodzina	336
Kobieta	341

Społeczność wiejska	348
Sąsiedztwo szlacheckie	353
Dwór szlachecki i magnacki	358
Więzi miasta ze wsią	368
Migracje	371

ROZDZIAŁ SIEDEMNASTY

Zależności i dystanse społeczne

Walka klasowa chłopstwa	378
Inne płaszczyzny konfliktów społecznych	383
Formy władzy, autorytet i prestiż społeczny	387

ROZDZIAŁ OSIEMNASTY

Dobra społeczne

Bezpieczeństwo publiczne	397
Kultura materialna	404
Wierzenia, przesady i ich społeczne funkcje	406
Konsumpcja i zdrowie	410
Oświata	413
Staropolska jakość życia	423

CZĘŚĆ PIĄTA

Od rozbiorów do pierwszej wojny światowej

(Ireneusz Ichnatowicz)

ROZDZIAŁ DZIEWIĘTNASTY

Czynniki dynamizujące strukturę społeczną

Wielkość zaludnienia. Wielka eksplozja	429
Migracje	431
Zmiany sposobu gospodarowania i rozwój rynku	439
Wzrost globalnej wielkości produkcji	442
Zmiany podziału dochodu społecznego	446

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY

Więzi społeczne lokalne

Rodzina	450
Kobieta	456
Społeczność wiejska	461
Społeczność miejska	468
Region, dzielnica, zabór	474
Szkoła	479
Wojsko polskie	484
Wojsko obce, zesłanie, więzienie	486

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY PIERWSZY

Rozpadanie się więzi stanowych

Chłopi jako stan	490
Mieszczanie jako stan	495

Szlachta	404
Duchowieństwo	50

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY DRUGI

Kształtowanie się więzi klasowych

Klasa robotnicza	506
Lumpenproletariat i margines społeczny	512
Rzemieślnicy w dobie produkcji kapitalistycznej	518
Chłopi jako samodzielni producenci	521
Drobni pośrednicy w obrocie ekonomicznym	524
Inteligencja	526
Burżuazja	531

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY TRZECI

Naród

Świadomość narodowa	535
Naród a państwo	540
Naród a stany i klasy	542
Naród polski a narody i narodowości na ziemiach polskich	546

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY CZWARTY

Zależności i dystanse społeczne

Zależności i dystanse polityczne	551
Zależności i dystanse ekonomiczne — walka klasowa	557
Zależności i dystanse kulturalne — kryzys ideologii i autorytetu	559

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY PIĄTY

Dobra społeczne

Bezpieczeństwo człowieka	564
Formy władzy	568
Kultura polityczna	573
Kultura materialna	577
Oświata, nauka	579
Obieg informacji w społeczeństwie	582
Sposób życia	586

CZĘŚĆ SZÓSTA

Epoka dwóch wojen

(Janusz Żarnowski)

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY SZÓSTY

Postęp czy stagnacja

Pokój i wojna	593
Sytuacja historyczna	595
Gospodarcze czynniki zmian społecznych	597
Czynniki społeczno-kulturalne	600
Państwo a ewolucja społeczna	601
Miary postępu w badaniach procesów społecznych	601

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY SIÓDMY

„Małe grupy” i więzi lokalne

Więzi lokalne w czasie pokoju i wojny	604
Wieś	605
Więzi lokalne w miastach i ich typy	608
Więzi regionalne	612
Małe grupy: rodzina	614

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY ÓSMY

Więzi społeczne: struktura klasowo-warstwowa

Kierunki ewolucji	617
Robotnicy	618
Chłopi	620
Drobnomieszczaństwo	624
Inteligencja	626
Klasy posiadające i elity rządzące	629
Struktura klasowa a inne podziały społeczne	631

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY DZIEWIĄTY

Spółczeństwo — naród — państwo

Polacy a mniejszości narodowe	632
Więzi narodowe, ich rozwój i zasięg	634
Więzi państwowe. Państwo a społeczeństwo	635
Wspólnoty narodowe i wyznaniowe	636

ROZDZIAŁ TRZYDZIESTY

Hierarchia społeczna. Zależności, dystanse, konflikty

Struktury klasowe jako struktury hierarchiczne	640
Struktury zależności gospodarczej i hierarchia dochodów	641
Wieś — miasto	644
Struktury władzy	646
Prestiż. Wykształcenie. Hierarchie kulturowe	648
Konflikty społeczne i narodowościowe — dwa główne typy konfliktów	649

ROZDZIAŁ TRZYDZIESTY PIERWSZY

Dobra społeczne: kultura

Kultura a zróżnicowanie społeczne	652
Kultura obyczajowa. Wzory konsumpcyjne	656
Kultura materialna. Kultura pracy	659
Oświata. Kultura intelektualna. Ideologia	661

ROZDZIAŁ TRZYDZIESTY DRUGI

Tragedia wojenna i koniec epoki

Wstrząsy wojenne a wspólnota narodowa	665
Wojna a hierarchia społeczna	666
Wstrząsy ideowe i moralne	668
Koniec epoki i załázky nowych form życia społecznego	670

BIBLIOGRAFIA	671
------------------------	-----

INDEKSY	677
-------------------	-----

SPIS ILUSTRACJI	694
---------------------------	-----